

**Brandstationstomten
Sigtuna 2:44
2007**

Anders Wikström

Rapport Arkeologisk förundersökning

**Brandstationstomten
Sigtuna 2:44
2007**

Anders Wikström

Sigtuna Museum

Stora Gatan 55
193 30 Sigtuna

sigtunamuseum@sigtuna.se
www.sigtuna.se/museer

Omslagsbild: Brandstationen innan förundersökningen, bilden tagen från väster.

Produktion: Sigtuna Museum

- © Text: Anders Wikström
- © Kartor: Anders Wikström
- © Foto: Anders Wikström (om ej annat anges)
- © Formgivning: Jacques Vincent
- © Original: Anders Wikström

Tryck : Sigtuna 2007

ISSN : 1401-4645
ISBN : 978-91-976468-4-0

Innehåll

Inledning	5
Resultat	6
Slutsats av resultaten	11
Underlag för antikvarisk bedömning	15
Referenser	17
Bilaga: Undersökningar enligt Medeltidsstaden	18
Administrativa uppgifter	20

Orienteringskarta med förundersökningens placering i staden.

Inledning

Sigtuna kommun planerar en försäljning av den nuvarande brandstationstomten, Sigtuna 2:44. Fastigheten ligger vid den norra delen av Sigtunas medeltida stadslager, RAÄ 195:1 och direkt norr om Mariakyrkan och dagens kyrkogård. Den planerade användningen av tomten är antingen för en utvidgning av stadsförsamlingens kyrkogård eller för bostadsbebyggelse. Enligt uppgift är en utvidgning av kyrkogården mest förestående. Ur kulturmiljösynpunkt är detta också att föredra eftersom dagens kyrkogård därmed skulle få en mer naturlig och koncis utbredning i stadsrummet.

För att kunna göra en bättre antikvarisk bedömning av ärendet utfördes en arkeologisk förundersökning inom fastigheten under september månad 2007. Enligt länsstyrelsens kravspecifikation var syftet med förundersökningen:

1. Att fastställa i vilken mån en exploatering berör fast fornlämning.
2. Förundersökningen ska ge underlag för en eventuell prövning av tillstånd till undersökning och borttagande av fornlämning inom fastigheten.

Förutsättningar inför förundersökningen

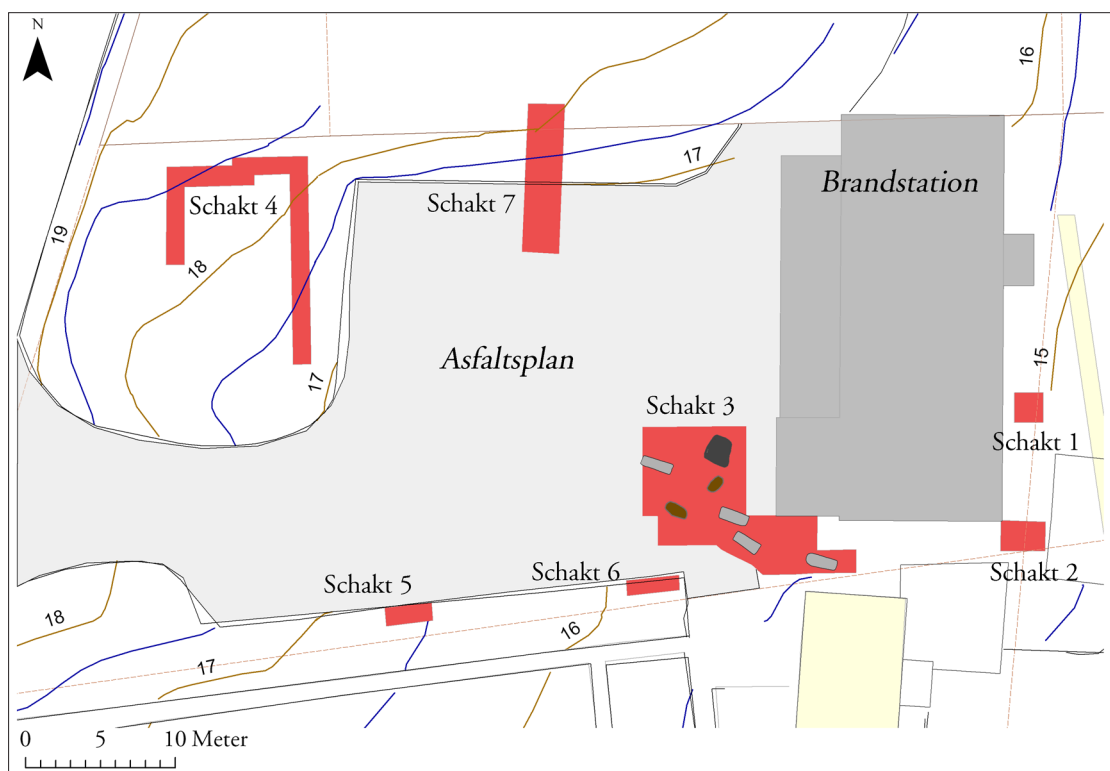
I samband med en utvidgning av den befintliga kyrkogården på 1950-talet samt i samband med ett par gravnedgrävningar har omfattande tegel- och stenmurar påträffats strax sydöst om den aktuella fastigheten. Murarna är svårtolkade och har bl.a. tolkats som tegelugnar. Uppgifter från 1300- och 1600-talen omtalar också en större sten- eller tegelbyggnad norr om Mariakyrkan som eventuellt har varit ett biskopshus. En mindre arkeologisk undersökning från 1930-talet tyder också på att det inom fastigheten har funnits gravar (var undersökningen utfördes är dock oklart). Efter 1950-talet har inga ytterligare arkeologiska undersökningar utförts, varken inom fastigheten Sigtuna 2:44 eller inne på dagens kyrkogård där resterna efter den eventuella byggnaden eller tegelugnarna ligger. Kunskapen om lämningarnas karaktär, ålder och utbredning är därför mycket dålig. Osäkerheten kring lämningarnas omfattning och utbredning gjorde att det viktigaste målet med förundersökningen var att i möjligaste mån försöka avgränsa eventuella lämningar samt att avgöra om eventuella gravar fanns på den berörda fastigheten.

Enligt historiska kartor har området använts som åkermark under lång tid. En åkertäppa söder om den aktuella fastigheten kallades för Klockarvreten och har i omgångar övergått till kyrkogård. Senaste utvidgning av kyrkogården var på 1950-talet då dagens utbredning fastlades. De östra delarna av fastigheten Sigtuna 2:44 upptas idag av brandstationen. Byggnaden har tidigare använts som bussgarage, men det är oklart när den byggdes men sannolikt på 1950-talet. Resterande delen utgörs till största delen av en asfaltsplan/parkeringsplats framför brandstationen. Eftersom den fortfarande är i drift innebär det begränsade möjligheterna att gräva sökschakt eftersom detta kunde hindra brandkåren vid en eventuell utryckning. Parkeringsplatsen är också kyrkans enda besöksparkering. Vid ett tillfälle under arbetets gång kom t ex uppemot 160 besökare till en begravning och parkeringsplatsen blev fullsatt. Därför kunde endast begränsade delar av asfalten undersökas.

Resultat

För att uppnå målsättningen med förundersökningen och för att svara på Länsstyrelsens kravspecifikation undersöktes totalt 7 sökschakt med varierande storlek (figur 1). Matjord och moderna utfyllnadsmassor grävdes bort med grävmaskin. Vissa delar av sökschakten undersöktes därefter med spade och skärslav vid behov. Schaktväggarna dokumenterades antingen genom profilritning eller med en beskrivande text.

Endast i schakt 3 påträffades fast fornlämning i form fyra gravar och tre anläggningar. I schakt 2 påträffades ca 0,2 meter tjocka raseringsmassor som sannolikt kommer från tegelbyggnaden inne på dagens kyrkogård. I övriga schakt kunde inga fasta fornlämningar konstateras.

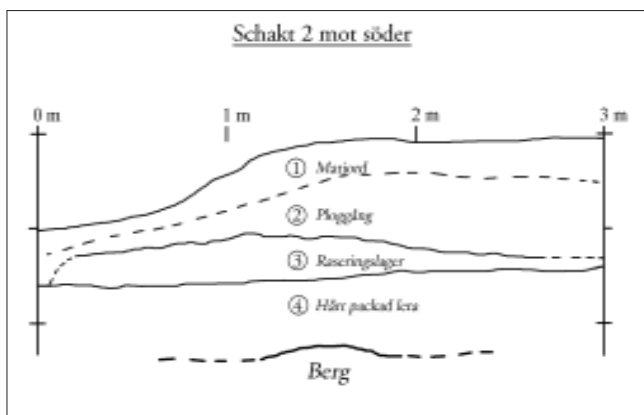
Figur 1
Schaktplan med de sju schakten markerat med rött, samt höjdnivåer.

Schakt 1

Schakt 1 var 2x2 meter stort och placerades bakom brandstationen ca 1 meter öster om långsidan och fram till staketet runt kyrkogården. Den södra schaktväggen dokumenterades i skala 1:20, men ritningen redovisas inte i denna rapport. Jordlagren bestod överst av ett ca 0,2 meter tjockt matjordslager följt av moderna utfyllnadsmassor. Det understa lagret bestod av 0,3-0,6 meter tjock lerblandad och kompakt jord som innehöll yngre rödgods, porslin och kalkbruk. Lagret utgör plöjd mark. I botten av schaktet framkom berg, 0,8 meter under markytan. Inga fynd tillvaratogs.

Schakt 2

Schakt 2 var 2x3 meter stort och 0,8 meter djupt. Det placerades i sydöstra hörnet av brandstationstomten. Den södra schaktväggen dokumenterades i skala 1:20 (figur 2). Under 0,2-0,6 meter tjocka matjordsmassor/plöjd mark påträffades ett 0,2 meter tjockt lager med raseringsmassor. En 0,8 meter bred sträng av massorna mot den södra schaktväggen undersöktes för hand. Raseringsmassorna bestod av medeltida tegel, tegelflis och kalkbruk. Tjockleken på raseringslagret avtog norrut. Några av kalkbruksbitarna hade avtryck efter tegelstenar. Ett par av tegelstenarna var också sekundärt brända vilket kan indikera att byggnaden har brunnit. Även ett par mindre delar av ett kranium till människa påträffades som sannolikt kommer från en äldre söndergrävd grav (se vidare schakt 3). I övrigt påträffades inga fynd. Under raseringsmassorna fanns ett 0,2-0,4 meter tjockt lager med jordblandad kompakt lera. I leran fanns större stenar och lagret innehöll mer grus mot botten och övergick till slut i berg ca 1,2 meter under markytan.

Figur 2
Profilritning schakt 2

Schakt 3

Schakt 3 var ursprungligen 1,2x5,0 meter stort och ca 0,6 meter djupt och placerades mellan södra väggen till brandstationen och en häck till kyrkogården. Ungefär mitt i schaktet påträffades en mörkfärgning som innehöll en spik i den östra delen. Mörkfärgningen undersöktes för hand och visade sig vara en grav (grav 1) med ytterligare två kistspikar i den västra delen. Skelettet var mycket dåligt bevarat och bendelarna var mjöliga. Fyllningen bestod av mörkbrun sand- och grusblandad jord. Kraniet låg ca 1,0 meter under markytan.

Efter att graven delvis undersökts förlängdes schakt 3 västerut och norrut mot brandstationen och in under befintlig parkeringsplats/asfaltsplan. Syftet var att avgöra om fler gravar fanns bevarade under asfalten och om gravar fanns under brandstationen (som inte har källare). Schaktet blev totalt 14 meter långt, mellan 4 och 8 meter brett och ca 80 m² stort (figur 3). I förlängningen påträffades ytterligare tre grav (grav 2-4) samt tre anläggningar (anläggning 1-3). Två av gravarna framträdde tydligt mot moränen eftersom stora delar av gravarna bestod av kol. I grav 2 påträffades skelettet efter en sannolikt yngre individ på en tjock kolbädd. Endast kraniet och fötterna grävdes delvis fram. Fyllningen i mitten av graven och ovanpå skelettet bestod av mörk sten- och grusblandad jord, liksom i grav 1. Enda skillnaden var kolbädden som endast fanns i botten av graven och upp mot nedgrävningskanterna. Även detta skelett var dåligt bevarat och kraniet låg 0,6 meter under markytan (asfalten). Grav 3 bestod

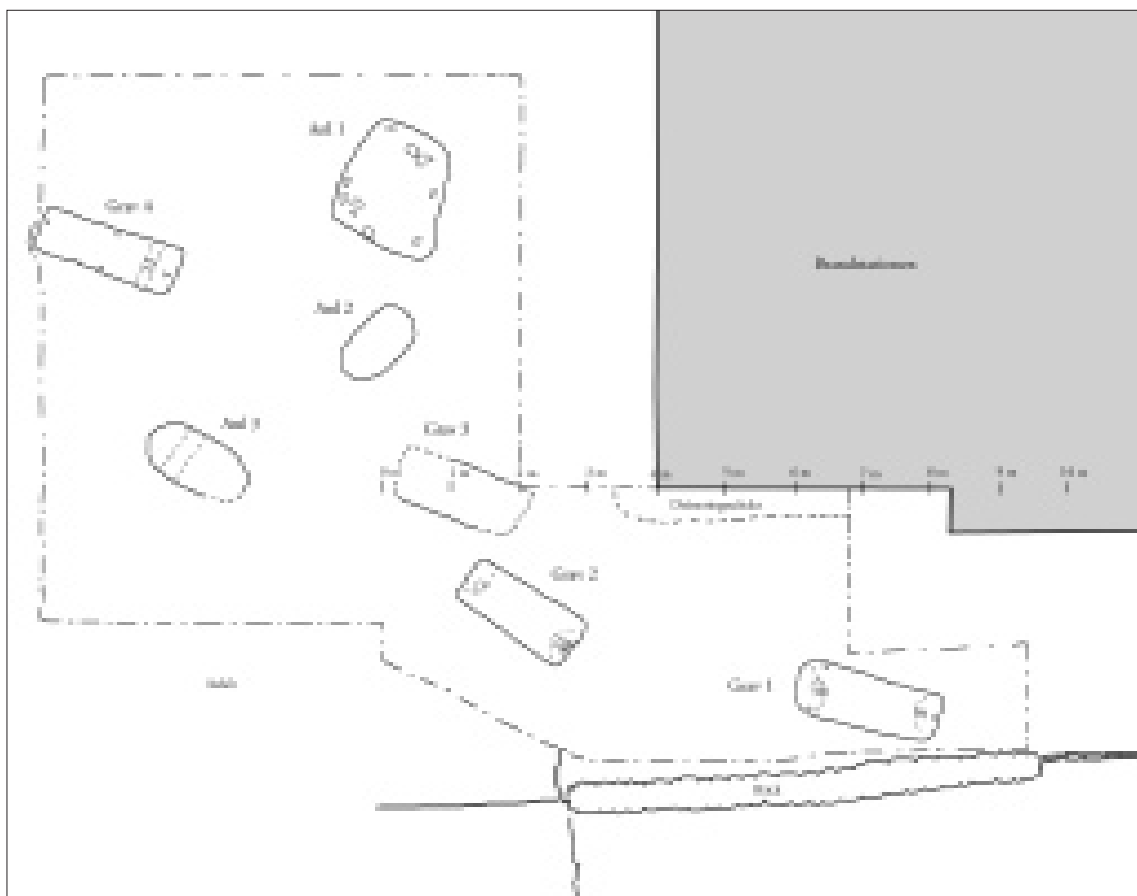

Bilden visar Grav 2 med den kraftiga kolbädden. I den nedre delen av bilden syns även delar av skelettet.

enbart av delar av kolbädden. Resterande del av graven inklusive skelettet hade grävts bort under senare tid. Kolbädden låg 0,45 meter under asfalten. Grav 4 syntes, liksom grav 1, som en mörkfärgning mot moränen. Totalt påträffades fyra kistspikar. Delar av underbenen togs fram för att bekräfta att det var en grav. Skelettet var något bättre bevarat än i de övriga två gravarna. Fyllningen låg endast 0,3 meter under asfalten. De påträffade gravarna dokumenteras i plan men skeletten fick ligga kvar och täcktes med plast innan schaktet återfylldes. Inga fynd från gravarna tillvaratogs.

Utöver gravarna påträffades även tre anläggningar. Anläggning 1 var 0,8 x 0,6 m stor och rektangulär i formen med rundade hörn. En mindre provgrop grävdes i anläggningens östra del. Fyllningen bestod av skörbrända stenar blandat med kolblandad jord. En stor mängd kol påträffades mot botten och sidorna av nedgrävningen. Djupet var minst 0,3 meter. Ett kolprov togs tillvara, men har inte analyserats. Sannolikt har anläggningen inte varit en kokgrop eller hårdgrop utan har snarare samband med gravarna. En möjlig tolkning är att anläggningen var till för att producera kolet som sedan lags i ett par av de påträffade gravarna (grav 2 och 3). Anläggning 2 och 3 var ovala till formen och 0,6-0,7 meter långa och 0,3-0,4 meter breda. I anläggning 2 grävdes ett 0,15 m brett snitt för att dokumentera djupet och utseendet på nedgrävningen. Gropens väggar var närmast lodräta och den hade skålformad botten, ca 0,5 m djup. Fyllningen bestod av jordblandad sand och grus. Enda fyndet som påträffades var en bit keramik av typen inhemskt äldre svartgods (AIV enligt Sellings typindelning) vilket grovt daterar gropen till sent 900-tal eller 1000-tal. Gropens funktion är oklar. Anläggning 3 dokumenterades endast i plan och dess funktion är också oklar.

Ovanför gravarna fanns ett ca 0,2 meter tjockt lager med grus och sten som sannolikt varit en grusplan framför brandstationen innan ytan asfalterades. Den plöjda marken som påträffades i de övriga schakten fanns även i schakt 3, men var tunnare. Fyllningen i gravarna gick inte att skilja från ploggången utan syntes först som mörkfärgningar i den ljusare lerblandade moränen. Vid väggen till brandstationen hade ett dräneringsschakt grävts som var djupare än grundsulan. Detta innebar att det inte gick att avgöra om det fanns gravar under brandstationen, möjligheten kvarstår därför.

Figur 3
Planritning över gravar och anläggningar i schakt 3.

Schakt 4

Schakt 4 placerades i den nordvästra delen av fastigheten och bestod av två parallella nord-sydliga schakt, 14 respektive 6 meter långa, samt ett tvärgående schakt i öst-västlig riktning, 9,5 meter långt. Schaktets bredd var 1,2 meter med varierande djup. Överst fanns ett matjordslager och ett ca 0,2 meter tjockt gruslager. I den norra delen under gruset påträffades ett mellan 0,3-0,4 meter tjockt kulturlager som innehöll äldre svartgods, äldre rödgods, stora mängder djurben och diverse föremål. En ca 1,2x2,0 meter stor ruta i det nordvästra hörnet av kulturlagret grävdes för hand och den östra schaktväggen dokumenterades i skala 1:20. Det visade sig att åtminstone tre diffusa men urskiljbara lager fanns, men dessa hade liknande sammansättning förutom ett lager i mitten som bestod av mer lera. Under dessa lager påträffades dock ett hårt packat lerblandat lager med yngre rödgods och porslin, sannolikt plöjd mark som påträffades i de övriga schakten. Längst ned fanns hårt packad morän och möjligen berg, ca 1 meter under markytan. De lager som innehöll medeltida föremål är därför inte ursprungliga utan har förts till platsen som utfyllnadsmassor och kommer från en okänd grävning inom Svarta jorden. Inga fynd tillvaratogs.

Schakt 5

Schakt 5 var 3,0x1,2 meter stort och 0,6 meter djupt och placerades i sydväst mellan parkeringsplatsen och en häck till kyrkogården. Schaktet bestod överst

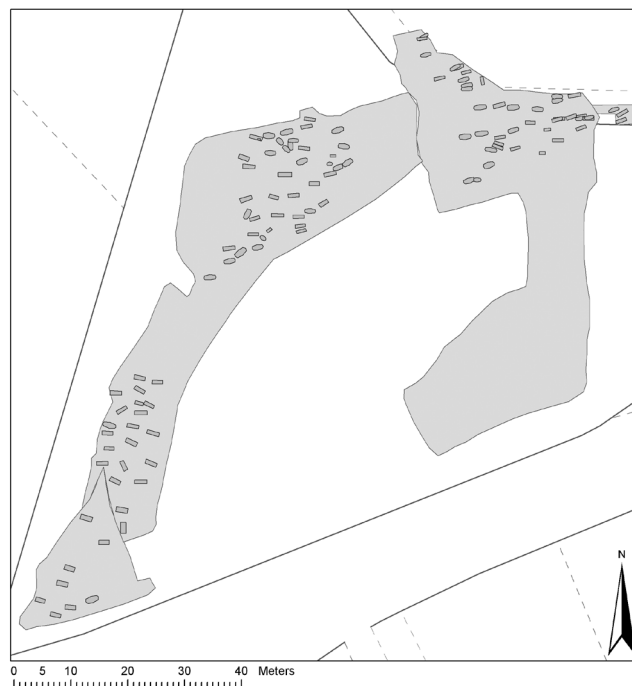
av matjord och därefter ett ler- och jordblandat lager med yngre rödgods, den plöjda marken. Under ploglagret fanns berg ca 0,55-0,6 meter under markytan. Inga fynd tillvaratogs.

Schakt 6

Schakt 6 var 3,5x1,0 meter stort och 0,9 meter djupt och placerades strax intill den norra ingången mot dagens kyrkogård. Direkt under markytan fanns ett ca 0,55 meter tjockt lager blandat med både sten, grus och lerblandad jord utan synbara lagerbryt. Därefter påträffades ett ca 0,2 meter tjockt kompakt lager med stenar och grus som även fanns i den västra delen av schakt 3. Sten- och gruslagret har sannolik varit den gruslagda planen framför brandstationen innan ytan asfalterades. Mellan gruset och det översta lagret fanns två större liggande stockar som möjligen har använts som regler i ett upplag till brandstationen (liknande stockar fanns även i schakt 3). Under gruset fanns ett ca 0,25 meter tjockt lager med lerblandad jord, den plöjda marken som påträffats i de andra schakten. I botten fanns hårt packad morän. Inga fynd tillvaratogs.

Schakt 7

Schakt 7 var 10x2,5 meter stort och 0,4-0,9 meter djupt och placerades i den norra delen av parkeringsplatsen. I den norra delen av schaktet under en gräsyta upp mot fastighetsgränsen påträffades omfattande utfyllnadsmassor, ca 0,6-0,8 meter tjocka. Under utfyllnaderna fanns ett 0,1 meter tjockt mycket hårt packat gruslager som sannolikt har utgjort den gruslagda gårdsplanen innan asfalteringen gjordes. Därefter fanns ett 0,2 meter tjockt lager med lerblandad jord, delar av plöjd mark. Under ploglagret påträffades morän. I den södra delen av schaktet, under asfalten, fanns endast ett gruslager och därefter berg, 0,4 meter under asfalten. Inga fynd tillvaratogs.

Figur 4
Undersökningsresultat från kvarteret Nunnan (1984-87) med tre grupperingar av tidigkristna gravgårdar.

Slutsats av resultaten

Gravarna

De fyra påträffade gravarna i schakt 3 tillhör med all sannolikhet en tidigkristen gravgård liknande de som påträffats i kvarteret Nunnan 1984-87 (Tesch & Edberg 2001 s 27). Dessa gravgårdar har daterats till sent 900-tal och början på 1000-talet bl a från myntdateringar. De faktorer som talar för att det också rör sig om en gravgård vid Brandstationen är den höga frekvensen kistor, kol i graven samt att gravarna låg glest. Vid undersökningen i kvarteret Nunnan påträffades ett hundratal gravar fördelat på tre grupperingar (figur 4). Varje grupp bestod av mellan 30 till 45 gravar och ytorna täckte 400-500 m². Detta ger ungefär 0,1 grav per kvadratmeter, till skillnad från kyrkogårdarna där det brukar vara över 1 grav per kvadratmeter, alltså mer än tio gånger så gravtätt på en kyrkogård.

Ytterligare utmärkande drag hos de undersökta tidigkristna gravgårdarna är en hög andel kistor (ca 60 %) samt att ett antal gravar hade kol i botten av nedgrävningen, totalt 28 stycken (Kjellström, Tesch & Wikström 2005 s IV:14). I jämförelse med det totala antalet undersökta gravar i Sigtuna, över 800, är det dock ett litet antal men alla gravar med kol kan dateras till den äldsta fasen. Inga exempel finns från kyrkogårdar som tillhört en stenkyrka. Dessa faktorer talar alltså för att de nu påträffade gravarna på Brandstationstomten tillhör en tidigkristen gravgård. Ytterligare en viktig faktor är att det inte finns någon känd kyrka i omedelbar närhet till undersökningsytan.

Raseringsmassor och tegelbyggnaden/tegelugnarna

De raseringsmassor som påträffades i schakt 2 kommer sannolikt från de omfattande byggnadslämningar som mycket fragmentariskt har undersökts inne på dagens kyrkogård. Inga stående murrester efter den eventuella tegelbyggnaden eller tegelugnarna påträffades på den berörda fastigheten. Raseringsmassornas ringa tjocklek tyder på att schakt 2 ligger precis i utkanten av raseringen. Raseringsmassorna är trots detta av stor betydelse, eftersom mycket lite arkeologisk information och nästan inga föremål finns bevarade från de undersökningar som gjordes på 1950-talet. En närmare undersökning av de i massorna påträffade tegelstenarna och kalkbruket kan därför ge bättre underlag för tolkningen av lämningarnas funktion och ålder. Eftersom mycket lite är känt om lämningarna följer nedan en kort redovisning av de uppgifter som idag finns tillhanda.

Uppgifter om ”Biskopsborgen” eller ”tegelugnarna”

Omfattande arkeologiska undersökningar utfördes på 1950-talet söder om Mariakyrkan vid dominikanerkonventets klosterlängor (dessa undersökningar är benämnda SR 99 och 131, men tas inte upp i nedanstående genomgång). Orsaken till undersökningarna var att en utvidgning av kyrkogården planerades söder om kyrkan, men eftersom klosterlängorna påträffades kom utvidgningen att avbrytas. Det är dock mycket troligt att utvidgningen istället skedde norr och väster om Mariakyrkan, där kyrkogården ligger idag. Någon arkeologisk dokumentation från dessa arbeten finns dock inte. Vissa uppgifter talar dock för att schaktningsarbetena var mycket omfattande. En privatperson lyckades

ta tre fotografier under pågående arbete (figur 6 samt fotografier). Dessa bilder visar att omfattande tegel- och stenmurar samt fyllnads- och raseringsmassor hade påverkats av schaktningsarbetena. Murverken på bilderna är dock svårbegripliga, och har bl.a. tolkats som tegelugnar och eller en tegelbyggnad (Tesch 1997 s 31).

Även om ingen arkeologisk dokumentation finns från de omfattande schaktningsarbetena vid utvidgningen så utfördes ändå enstaka antikvariska kontroller bl.a. i samband med att ett nytt gravkapell byggdes 1953 samt när vatten- och avloppsledningar grävdes till gravkapellet. Kontrollerna gjordes av Wilhelm Holmqvist och Björn Ambrosiani, varvid mäktiga fyllnadslager med tegel och tegelskärvor påträffades. Inga rester efter murar eller byggnadsdelar påträffades dock, sannolikt på grund av att schakten låg utanför själva byggnaden. Vid ett par andra tillfällen gjordes dock arkeologiska observationer i samband med gravnedgrävningar på den nyutvidgade kyrkogården (1955 och 1957). Vid dessa båda undersökningar påträffades medeltida murverk byggda med både gråsten och tegel. Efter 1950-talet har inga ytterligare arkeologiska undersökningar/observationer gjorts.

Frågan är vad dessa tegel- och stenmurar egentligen representerar? De äldsta skriftliga uppgifter som finns om byggnader norr om Mariakyrkan är daterade till 1311 (Floderus 1941 s 134). I tre medeltida diplom behandlas en jordlott, "Mosamyri", som testamenterades till Dominikanerkonventet i Sigtuna (DS 1803, DS 1810 och DS 2536; daterade till 1311 och 1325). Den omtalade jordlotten bör ha legat i området norr om klostret eftersom det i ett av breven framgår att det tidigare låg under Venngarns ägor. I två av dessa brev omtalas "predikarbrödernas tegelhus" och "klostrets tegellada", som bör ha varit samma byggnad eftersom det berör samma ägor. Vilken funktion tegelhuset har haft framgår dock inte, bortsett från att den omtalas som en "lada" vilket kan tolkas på olika sätt. Ytterligare 300 år senare, i den första skriftliga beskrivningen av Sigtuna av Martinus Aschaneus, omnämns resterna efter en mäktig stenbyggnad. Aschaneus skriver att den låg vid den norra stigluckan norr om Mariakyrkan, och sägs ha varit ett biskopshus (Gihl 1925 s 22). Exakt var den norra stigluckan var placerad är oklart. Men med hjälp av historiska kartor kan en möjlig placering tolkas. Enligt det äldsta kartmaterialet från 1600-talet och de äldsta avbildningarna av Mariakyrkan från tidigt 1700-tal var den ursprungliga kyrkogården mycket mindre än idag och placerad direkt norr om Mariakyrkan. Under 1800-talets lopp blir kyrkogården större och omfattar till slut hela området fram till S:t Olofs kyrkoruin. Vägen upp till dagens kyrkogård heter Kyrkogatan som slutar i en stiglucka strax sydväst om Mariakyrkan. Sannolikt är denna korta vägsträcka en reminiscens av en mycket äldre väg som under medeltiden passerade mellan Konventet och S:t Olofs kyrka upp mot norr. Denna vägsträckning finns också sannolikt bevarad i form av fastighetsgränser på en karta från 1810 (figur 5). En placering för den norra stigluckan är därför troligen den punkt där Kyrkogatans fortsatta sträckning skär gränsen där kyrkogården övergår till åkermark enligt markeringen på figur 5. Den troligaste placeringen för den omtalade stenbyggnaden är därför strax norr om denna punkt precis där tegel- och stenmurarna påträffades på 1950-talet.

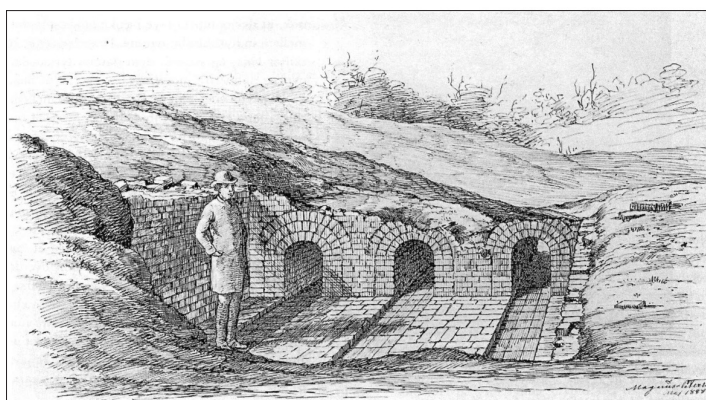
Det framstår med andra ord klart att en omfattande byggnad/byggnader har legat norr om Dominikanerkonventet strax utanför dess kyrkogård. Men vilken funktion har byggnaderna haft? De tre fotografierna från 1950-talet tyder

på att de små valven kan vara fyrkanaler till en ugn för tegelbränning (jämför fotografi och figur 6). I bakgrunden syns också en mur uppbyggd av större stenar vilka förefaller ligga i kalkbruk. I raseringsmassorna i schakt 2 påträffades också kalkbruk varav vissa med avtryck efter tegelstenar. Detta talar för ett tegelhus och inte tegelugnar på grund av att kalkbruk som fogmassa inte klarar de höga temperaturer som krävs för tegelbränning (Runer & Stenqvist Millde 2007 och däri referat till Nielsen 1977 s 5). En möjlig förklaring till denna diskrepans är att det på platsen har funnits *både* tegelugnar *och* en tegel-/stenbyggnad. Av de få undersökningar som gjorts inom området framgår att utbredningen av lämningarna är förhållandevis stort vilket stöder hypotesen att det rör sig om fler byggnader med olika funktioner. De få uppgifter som finns om byggnaderna tyder på att de har legat inom det område som idag är kyrkogård. Utbredningen är dock okänd. Enligt obekräftade uppgifter finns det fortfarande omfattande lämningar kvar under mark.

Figur 5

Historisk karta från 1810 med den aktuella fastigheten markerad med svart, den äldre vägsträckningen markerad med gult samt stigluckans placering markerad med gul fyrkant. Strax ovanför stigluckan låg byggnaden/tegelugnarna.

Figur 6 samt fotografier

Den nedre bilden visar en teckning av en tegelugn på Øksnebjerg vid Svendborg i Danmark (efter Hansen & Sørensen 1980 fig 23 s 241).

Fotografier tagna på 1950-talet av byggnadslämningarna på dagens kyrkogård (Foto: Olof Storm).

Underlag för antikvarisk bedömning

Enligt länsstyrelsens kravspecifikation var syftet med förundersökningen:

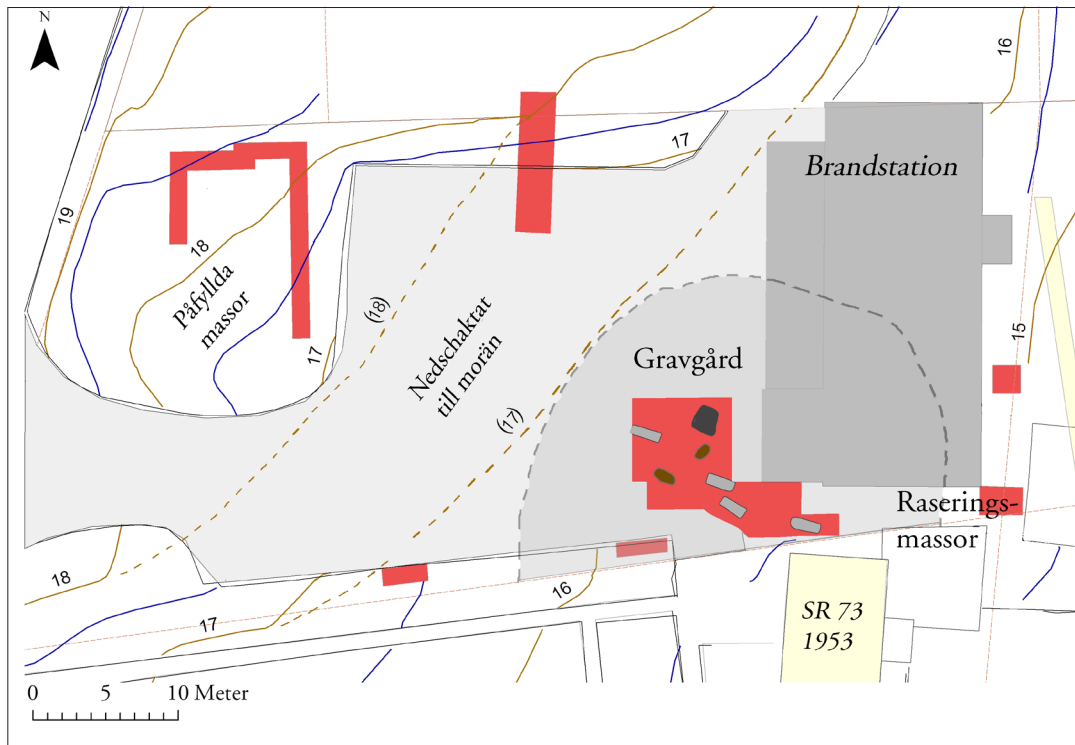
1. Att fastställa i vilken mån en exploatering berör fast fornlämning.
2. Förundersökningen ska ge underlag för en eventuell prövning av tillstånd till undersökning och borttagande av fornlämning inom fastigheten.

Enligt resultaten från förundersökningen finns det inom fastigheten fast fornlämning i form av en tidigkristen gravgård samt raseringsmassor från en medeltida byggnad. Gravgårdens utbredning gick inte att fastställa mer precist. Sannolikt är stora delar av den nordvästra delen av asfaltsplanen/parkeringsplatsen nedschaktat så djupt att eventuella gravar har förstörts. Markytan höjs markant från den sydöstra delen mot den västra, som mest med mer än 3 meter (figur 7). Asfaltsplanen är dock mer plan och en urschaktning/sänkning av markytan är därför trolig. Vidare ligger berg ytligare i den västra delen, mellan 0,4 och 1,0 meter under markytan. Även i schakt 1 och 2 i den östra delen av området framkom berg, 0,8-1,2 meter under markytan. Det är därför sannolikt att gravgården endast finns bevarad inom markerat område på figur 7. Det är dock oklart om gravar finns bevarade under brandstationen. Totalt rör det sig om en yta på mellan 250 till 500 m² som kan utgöras av gravgården. Undersökningsresultaten från kvarteret Nunnan på 1980-talet visade att gravtätheten på en gravgård var mellan 0,05 till 0,10 grav/m². I schakt 3 fanns fyra gravar på en yta på 80 m², vilket ger 0,05 grav/m². Detta innebär att ett 20-tal gravar kan finnas inom den berörda ytan. Men eftersom det är osäkert hur stort området är mot norr framför och under brandstationen samt att en avgränsning norrut inte gick att avgöra är det beräknade antalet gravar osäkert.

Raseringsmassor från den medeltida byggnaden påträffades enbart i schakt 2 och var endast 0,2 meter tjocka. Uppgifterna från den antikvariska kontrollen 1953 som gjordes i samband med att gravkapellet byggdes visar att raseringsmassorna även fanns inom denna yta. En avgränsning av raseringsmassorna kan därför göras i det sydöstra hörnet av fastigheten enligt figur 7. Ytan uppgår till ca 15 m² vilket ger som mest 3 kubikmeter raseringsmassor.

Bild över Grav 3 och 4 samt anläggning 1-3 i schakt 3. Bilden tagen från sydöst.

Figur 7
Undersökningsresultat samt tolkning av gravgårdens utbredning, placeringen av raseringsmassorna från byggnaden på dagens kyrkogård samt urschaktningar och påfyllnader.

Bild över Grav 1 och 2 i schakt 3 innan utvidgningen. Bild tagen från öster.

Referenser

- Floderus, E. 1941. Sigtuna, Sveriges äldsta medeltidsstad. Hugo Gebers förlag Stockholm.
- Gihl, G. 1925. Sigtuna och Norrsunda. Källor till Sigtuna stads och Sigtuna-bygdens historia, Del 2. Uppsala
- Hansen, B.A. & Sørensen, M.A. 1980. Bistrup Teglværk. Arkeologiske undersøgelser af en middelalderlig teglværkstomt ved Roskilde. Hikuin 6.
- Kjellström, A., Tesch, S. & Wikström, A. 2005. Inhabitants of a sacred townscape. An archaeological and osteological analysis of skeletal remains from late Viking Age and Medieval Sigtuna, Sweden. In: The Urban Farmer. Theses and Papers in Osteoarhcaeology No 2. Stockholm University
- Nielsen, K. 1977. Teglugnar i fågelsång. Ale, historisk tidskrift för Skåneland, nr 2 1977
- Runer, J. & Stenqvist Millde, Y. 2007. Tegeltillverkning i Boo, RAÄ 22, Nacka kommun. Rapport från arkeologisk forskningsundersökning.
- Tesch, S. 1997. Mariakyrkan i Sigtuna. Dominikankonvent och församlings kyrka 1247-1997. Minnesskrift med anledning av 750-årsjubileet. Sigtuna Museers skriftserie 7.
- Tesch, S. & Edberg, R. 2001. Biskopen i museets trädgård. En arkeologisk gåta. Sigtuna Museers skriftserie 9.

Bilaga

Undersökningar enligt Medeltidsstaden

Följande genomgång baseras på uppgifter ur projektet Medeltidsstadens SR nr (Stadsarkeologiskt Register). Dnr står för diarienumrering på Antikvarisk Topografiska Arkivet (ATA) och SF står för diarienumrering av undersökningar i Sigtuna Fornhems arkiv.

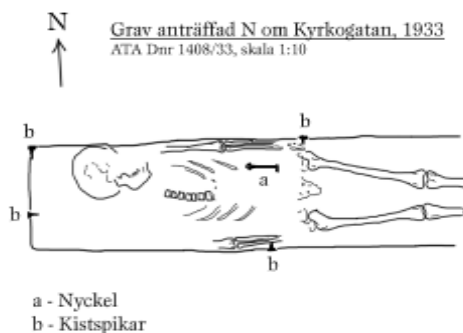
SR 42, 1933, (dnr 1408/1933) – SR nr saknas

Erik Floderus, norr om Kyrkogatan (Kyrkogärdet)

1 planritning

”Fynd av nyckel till bultlås av järn. Fynd från skelettgrav med multnad träkista. Ö-V orienterad. Armarna längs sidorna.”

Enligt Medeltidsstaden ska en skelettgrav ha påträffats i området norr om brandstationstomten (dagens kv Kyrkogärdet, SR42, år 1933). Exakt var graven påträffades är mycket oklart. Enligt planritningen påträffades den N om Kyrkogatan. I Medeltidsstaden har den placerats i dagens kv Kyrkogärdet. Detta stämmer sannolikt inte. Tidigare fanns inte kv Kyrkogärdet utan platsen söder om Mariakyrkan kallades för Kyrkogärdet, men sannolikt inte som ett kvartersnamn. Kyrkogatan (eller Kyrkogränd) ligger öster om kv Munken och går upp till Mariakyrkan. Sannolikt påträffades därför graven i närheten av och tillhörande antingen S:t Olofs eller Dominikanerklostrets kyrkogård. Men med tanke på de påträffade gravarna vid Brandstationen kan denna grav ha tillhört samma gravgård. Bilden nedan är inte skalenlig.

SR 73, 1953 (SF 213/1964, dnr 2149)

Wilhelm Holmqvist, Dominikanerklostret

”Man hade uppfört ett nytt gravkapell strax N om N kyrkogårdsmuren. Djupa ledningsschakt för vatten och avlopp hade grävts. Biskopshuset skulle enligt Aschaneus ha legat här och från 1300-talet finns en uppgift om munkarnas tegelbyggnad N om kyrkan. I schakten fanns ett mäktigt fyllnadslager av tegel och tegelskärv. Det torde vid närmare undersökning ej vara uteslutet att även påträffa grundmurar. S om Mariakyrkan hade man schaktat för den nya vägbanan i Prästgatans förlängning. Fil.kand. B. Ambrosiani skickades av B-avd. för att tillvarata de antikvariska intressen, som kunna vara aktuella (Se SR 97).”

Detta SR nummer är endast en antikvarisk kontroll av schaktningsarbeten. Den enda dokumentation som finns är en rapport. En mer utförlig dokumentation av schaktningsarbetet utfördes av B. Ambrosiani, SR 97. Egentligen är dessa båda SR nummer (73 och 97) samma undersökning.

SR 97, 1953 (SF 214/64, dnr 2254/53)

Björn Ambrosiani, Dominikanerklostret och Busstorget (Kyrkolunden)

1 schaktplan, 3 planritningar, 1 profilritning, fotografier

”

3. Norr om kyrkogården hade i samband med byggandet av ett bårhus ett schakt dragits till Uppsalavägen för vatten och avlopp. Ett lager tegel och sten hade genombrutits. Dock inga murar eller golv, troligen påfört lager av avfallstegel. 1 m under teglet i underliggande lera påträffades obrända benrester utan genombrytning av tegellagret.”

Schaktets placering är oklar eftersom schaktplanen endast är upprättad som skiss.

SR 131G, 1955 (SF 216/1964, dnr 6469/55)

Margareta Biörnstad, Dominikanerklostret

1 schaktplan, 1 plan- och profilritning

”I samband med ett nyupptaget schakt på den ”nya kyrkogården” utfördes en antikvarisk kontroll av bebyggelselämningar bestående av medeltida murverk. Murar i gråsten och tegel lagt på ett lager gråsten. Schaktet var 1x2,3 meter.”

Schaktets exakta placering osäker.

1957 (dnr 2552/59) – SR nr saknas

Evald Gustafsson, Anne-Beate Jonsson, Dominikanerklostret

3 plan- och profilritningar, 11 fotografier

”I samband med grävning av en grav påträffades omfattande lämningar av äldre murverk på den ”nya kyrkogården”. Därför utfördes en arkeologisk undersökning under ledning av Anne-Beate Jonsson.”

Även detta schakts placering är oklar, men som framgår av rapporten gjordes den i samband med att en ny grav grävdes. De gravar som med hjälp av texten på gravstenarna kan dateras till 1957 ligger alla inom ett och samma område.

Figur 8

Placeringen av äldre arkeologiska undersökningar inom dagens kyrkogård.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-07-16282
Uppdragsgivare:	Stadsbyggnadskontoret, Sigtuna kommun
Kvarter/område:	Sigtuna 2:44 (Brandstationstomten)
Socken:	S:t Olof
Landskap:	Uppland
Ek kartblad:	118 21 Sigtuna
Typ av undersökning:	Förundersökning
Fältarbetstid:	12-21 september, 2007
Fältarbetspersonal:	Anders Wikström
Rapportarbete:	Anders Wikström
Dokumentation:	1 schaktplan, 2 plan- och profilritningar, 56 digitala fotografier

Sigtuna Museum

Stora Gatan 55
193 30 Sigtuna.

tel.: 08 - 591 266 54, fax.: 08 - 597 838 83.
e-postadress: anders.wikstrom@sigtuna.se